

УДК 78: [373.3.018.43 : 37.015.31]
DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2023-2-6>

ЕЛЕМЕНТАРНЕ МУЗИКУВАННЯ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ ДОСВІД

Крусь Оксана Петрівна

кандидат педагогічних наук,
доцент Інституту мистецтв
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0000-0002-9746-5554
e-mail: oksanakrusop@gmail.com

Зміст статті розкриває історичні аспекти та сучасний досвід елементарного музикування. Елементарне музикування, як вид музичної діяльності, педагогічний підхід і методика, вирізняється доступністю, комплексно використовує слово, музику, рух, гру на елементарному музичному інструменті, театралізацію, розвиває творчі та комунікативні здібності учнів, реалізовує принцип «навчання в дії».

Елементарне музикування бере початок з педагогічних експериментів та методики “Orff-Schulwerk” Карла Орфа та Гунільд Кетман. Його періоджерелами є музикування різних народів світу.

Метод елементарного музикування був змодельований і апробований німецькими педагогами у процесі проведення занять музикою в Гюнтершуле (школа музики та хореографії, м. Мюнхен). Пізніше елементарне музикування отримало розвиток у роботі К. Орфа на радіо, було створено більше десяти передач з музичного виховання, спрямованих на вихователів, учителів і батьків. Ці радіопередачі й елементарне музикування стали набирати популярність по всій Німеччині. Педагогічні принципи були втілені в п'ятитомному посібнику “Orff-Schulwerk. Musik für Kinder”. Для впровадження ідей елементарного музикування був відкритий Орф-інститут для вчителів і вихователів.

Елементарне музикування як методика базується на сприйнятті музики через слух, голос, тіло, рух, елементарний інструмент, взаємодію, які допомагають дітям засвоювати основи музики, танцю, театру. Елементарне музикування становлять: ритмізація та сольмізація віршів, мовні ігри та вправи, спів, вокальна імпровізація, гра на елементарних музичних інструментах, імпровізований рух, пантоміма, танець, спонтанна театралізація.

Нині елементарне музикування є частиною освітнього процесу закладів дошкільної, початкової, середньої, позашкільної та корекційної освіти. Педагоги активно використовують елементарне музикування для навчання учнів музики, розвитку музично-виконавських, творчих здібностей, як терапевтичний засіб.

Елементарне музикування знайшло багато прихильників у сучасній музичній освіті України: створена громадська організація «Орф-Шульверк Асоціація України»

Ключові слова: музикування, елементарне музикування, елементарна музика, елементарні інструменти, Карл Орф, Шульверк.

ELEMENTARY MUSIC MAKING: HISTORY, CONTEMPORARY EXPERIENCE

Oksana Krus

Rivne State University of the Humanities

The content of the article reveals the historical aspects and modern experience of elementary music making. Elementary music making, as a type of musical activity, pedagogical approach and methodology, is characterized by accessibility, comprehensively uses words, music, movement, playing an elementary musical instrument, theatricalization, develops students' creative and communicative abilities, implements the principle of “learning in action”.

Elementary music-making originates from pedagogical experiments and the “Orff-Sshulwerk” method of Karl Orff and Gunild Kettmann. Its original sources are the music of various peoples of the world.

The method of elementary music making was modeled and tested by German teachers in the process of conducting music classes at the Güntherschule (school of music and choreography, Munich). Later, elementary music-making was developed in the work of K. Orff on the radio, more than ten programs on musical education aimed at educators, teachers and parents were created. These radio broadcasts and elementary music-making began to gain popularity throughout Germany. Pedagogical principles were embodied in the five-volume manual “Orff-Sshulwerk. Music for Kinder”. The Orff Institute was opened for teachers and educators to implement elementary music-making ideas.

Elementary music making as a technique is based on the perception of music through hearing, voice, body, movement, elementary instrument, interaction, which help children learn the basics of music, dance,

theater. Elementary music making consists of: rhythmizing and solmization of poems, language games and exercises, singing, vocal improvisation, playing elementary musical instruments, improvised movement, pantomime, dance, spontaneous theatricalization

Today, elementary music making is part of the educational process of preschool, primary, secondary, after-school and correctional education institutions. Educators actively use elementary music-making to teach students music, develop musical and performing, creative abilities, as a therapeutic tool.

Elementary music-making has found many supporters in modern music education of Ukraine: the public organization "Orff-Schulwerk Association of Ukraine" was created

Key words: *music making, elementary music making, elementary music, elementary instruments, Karl Orff, Schulwerk.*

Постановка проблеми. Музикування є невід'ємною складовою частиною культурного життя людства. Виконання музики, гра на музичних інструментах, творчість виконують велику соціальну функцію: сприяють розвитку культурного середовища, підтримці соціальних зв'язків і створенню спільнот. Музикування допомагає людям знайти спосіб вираження своїх емоцій і відчуттів, зняти стрес і поліпшити настрій, що є важливим для підтримки психічного здоров'я.

У житті окремої людини музикування може бути способом розвитку, самовираження, самовдосконалення, підвищення настрою, зосередженості, психологічного благополуччя. Виконання музики в домашніх умовах або «для себе» допомагає розвивати музичні та творчі здібності.

В освітньому процесі музикування допомагає дітям розвивати навички координації рухів, концентрації уваги, пам'яті, моторики, здатності до сприймання й аналізу інформації. За допомогою музикування діти пізнають різні музичні інструменти та їхні звуки, теоретичну та практичну сторону музики, творчість різних композиторів, а також свої власні музичні вподобання. Музикування допомагає дітям висловлювати свої емоції та думки через музику, сприяє соціальній адаптації, розвитку творчості та самовираження.

Елементарне музикування, як особливий вид музикування, нині стало найбільш використовуваним і ефективним, тому що не потребує опанування складних музичних інструментів, спеціальної підготовки та наявності в учнів надзвичайних музичних здібностей і умінь. Воно чудово підходить для учнів будь-якого віку та розвиває не тільки індивідуальні якості, а й колективні. Елементарне музикування дозволяє всім без винятку учням бути задіяним у творчо-виконавському процесі спілкування з музикою та спілкування через музику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історичні аспекти методики елементарного музикування розкривають у своїх працях Л.А. Беренбойм, В.П. Рева, С.І. Матвієко, О.Т. Леонтьєва, Т.Е. Тютюнникова. Теоретичні та практичні аспекти методики елементарного музикування висвітлюють А.І. Азарова, В.Ф. Черкасов, Д. Гудкін, Є.В. Куришев, Ж.М. Дебелая, К.В. Завалко,

Л.К. Куришева, Н.М. Черноіваненко, О.І. Трофимчук, О.О. Гумінська, О.Я. Ростовський, С.І. Матвієнко, Т.О. Ведмідь.

Нині метод елементарного музикування є дуже популярним, проте історія та сутність цього методу залишаються не досить дослідженими.

Мета статті – дослідити історичні аспекти елементарного музикування, а також його використання в сучасній педагогічній практиці.

Виклад основного матеріалу. Музикування є важливою практичною діяльністю, у якій найсуттєвішою визначається позиція того, хто здійснює цю діяльність, тобто – музикує. Такими елементами музикування, на думку Є.В. Куришева та Л.К. Куришевої, є спів, рухи під музику, гра на музичних інструментах, а також творче музичне спілкування з іншими людьми (Куришев, Куришева, 1994, с. 50).

Колективне музикування – це одна з найдавніших форм музичної діяльності, яка має свої корені в давніх цивілізаціях. Ідея колективного музикування з'явилася з того часу, коли люди винайшли найпростіші музичні інструменти. Це стало початком розвитку колективного музикування, яке згодом стало невід'ємною складовою частиною культури різних народів і епох. У давнину колективне музикування використовувалося для різних цілей. О.О. Казанков стверджував, що народи Африки використовували ритмічне биття в барабан для спілкування з іншими селами та для підтримки військових операцій (Казанков, 2010, с. 23). У середньовічній Європі колективне музикування відіграло важливу роль у релігійних обрядах і церемоніях. В інших частинах світу колективне музикування використовувалося для весільних і релігійних церемоній, для військової музики та для розваг. Згідно зі словами авторів, на початку 20 ст. колективне музикування стало популярним серед робітників фабрик та інших промислових підприємств. Вони збиралися після роботи, щоб грати на музичних інструментах і співати.

Одним із видатних педагогів, який використовував колективне музикування у своєму методі елементарного музикування, був відомий німецький композитор і музикознавець Карл Орф. Він розробив свій метод педагогіки елементарного

музикування, який базувався на ідеї колективного музикування. Цей метод дістав назву "Orff Schulwerk". Він уважав, що музика має бути доступною для всіх дітей, а не тільки для тих, хто має музичну освіту. Тому він використовував прості музичні інструменти, які можна було зробити самостійно, як-от ксилофони, бубони та маримба. У методі "Orff Schulwerk" колективне музикування має центральне значення. Діти вчать грати на музичних інструментах і співати разом, щоб створювати музику. Це допомагає розвивати не тільки музичні, але й соціальні навички, як-от співпраця та комунікація. Метод "Orff Schulwerk" став популярним у всьому світі, особливо у шкільній освіті. Багато шкіл використовують його для навчання дітей музики. Цей метод також став джерелом натхнення для багатьох композиторів і музикантів, які використовують його ідеї у своїх творчих роботах.

К. Орф стверджував, що елементарна музика не є примітивною музикою, адже вона базується на народних джерелах, які є її корінням. Ця музика пов'язана з рухом, танцем і словом, її мета полягає в тому, щоб пробуджувати та розвивати духовні сили, а також створювати основу для розвитку особистості (Orff, Keetman, 1950). На думку К. Орфа, музика має бути доступною для всіх дітей, не тільки для тих, хто має музичну освіту (Orff, Keetman, 1950). Т.О. Ведмідь підкреслює: «Очевидно, композитор мав на увазі таку музику, яка містить у зародку музичний код нації» (Медвідь, 2016, с. 143).

К. Орф уважав, що «елементарною музикою» для дитячого виконання є заклички, забавки, лічилки, колискові та календарно-обрядові пісні (Orff, Keetman, 1950). О.Т. Леонтєва підкреслює: «Вибір матеріалу К. Орф черпає з фольклору. Цим він пояснює те, що було дано народам у їхній історії, культурі, не повинно зникнути для наступних поколінь. У своїй педагогіці К. Орф віднайшов форму збереження і застосування живого фольклору, «пробудивши його з музейного сну»» (Леонтєва, 1984, с. 213).

К. Орф із К. Заксом створив «елементарний інструментарій», який складався з мелодичних ударних інструментів з дерев'яними та металевими пластинками, як-от металофони та ксилофони, а також із немелодичних інструментів, як-от барабани, маракаси, тріскачки, пандейри, дерев'яні палички, дзвіночки, тарілочки, дитячі литаври тощо. До його складу також увійшли найпростіші духові інструменти (іграшкові гобої, кларнети, блокфлейти різного діапазону), струнні інструменти (гусла, лютні, скрипки, гітари, на яких грали на «відкритих» струнах). «Елементарний інструментарій» не потребував значних зусиль і тривалого вправління, його легко було опанувати у процесі навчання.

Ж.М. Дебелая та Н.М. Черноіваненко зазначають, що елементарне музикування є первинним і важливим кроком, який допомагає дитині відкрити світ музики й опанувати гру на простих музичних інструментах (Дебелая, Черноіваненко, 1980, с. 20).

З огляду на вищесказане можна зробити висновок, що К. Орф є засновником елементарного музикування як особливого методу навчання музики, а його метод базується на ідеї органічного поєднання музичної творчості та музичної педагогіки.

За словами Л.А. Баренбойма, «К. Орф зауважував: «Ким би не стала надалі дитина – музикантом або лікарем, ученим або робітником, – завдання педагогів – виховувати в неї творче начало, творче мислення. В індустріальному світі людина інстинктивно хоче творити, і цьому потрібно допомогти»» (Баренбойм, 1974, с. 28).

О.Т. Леонтєва зазначала, що К. Орф уважав, що творчий потенціал людини закладений у природі, для його розвитку необхідно створити відповідні умови. Уся педагогічна система К. Орфа орієнтована на досягнення цієї мети та протягом багатьох років допомагала учням розвивати свої музичні здібності та творчість (Леонтєва, 1984, с. 5–6).

Ж.М. Дебелая та Н.М. Черноіваненко зазначають, що німецький педагог намагається проникнути в таємниці природної музикальності людини і робить висновок, що першоджерелом музики є ритм і танець, виходить із необхідності розвивати насамперед музично-ритмічне чуття, оскільки єдність музики та рухів дитина сприймає як щось природне» (Дебелая та Черноіваненко, 1980, с. 18).

Ж.М. Дебелая та Н.М. Черноіваненко стверджували, що дитина має бути не лише слухачем або виконавцем музики, але й творцем музики. Процес розвитку творчих здібностей починається із простого репродуктивного відтворення та поступово переходить до діяльності творчої й імпровізаційної. К. Орф пропонує ритмічні, вокальні й інструментальні імпровізації на основі єдності руху, співу та гри на елементарних інструментах. Ритмічна імпровізація починається з декламації окремих слів, простих віршів, лічилок і приказок. Ритмічні мотиви спочатку записує вчитель, а потім – учні, за допомогою найпростіших моделей дводольного та тридольного метру. Після колективної імпровізації діти починають творити індивідуально. З перших кроків мелодичної імпровізації діти починають опанувати нотний запис. Завдання для імпровізацій різноманітні: імпровізація ритмічних побудов «запитання – відповідь», продовження заданих педагогом мелодій, створення підголосків, імпровізація в конкретних музичних формах, наприклад у тричастинній або

формі рондо. Ж.М. Дебелая та Н.М. Черноіваненко зазначали: «Старанно побудовані завдання ритмічних, мелодичних, інструментальних імпрровізацій створюють добру основу для розвитку музичних здібностей, виявляють творчі нахили дітей, викликають радість від спілкування з музикою» (Дебелая та Черноіваненко, 1980, с. 20).

Педагогічні принципи К. Орфа втілені в його п'ятитомному посібнику "Orff-Schulwerk. Musik für Kinder" (Orff, Keetman, 1950). Назва "Schulwerk" походить від двох німецьких дієслів – *schulen* і *wirken*, що означають «навчати» і «діяти», тобто навчати в дії. Головна мета «Шульверка» – формування творчої особистості учня. Під час укладання свого посібника К. Орф стверджував, що музичний матеріал має бути доступним для кожної дитини. У нього включені народні пісні Німеччини й Австрії, які стали основою для створення інструментальних п'єс для групової музики. Ці партитури відображають живописні карти на природні теми різними засобами виразності, як-от імітація звуків дощу, пташиного співу, громового гуркоту тощо. До деяких п'єс є стислі примітки автора, які вказують, які звуки можна використовувати, щоб утворити конкретний ефект, наприклад, використання дерев'яних молоточків для зображення грому, додавання тремоло великого барабана та литаврів (Orff, Keetman, 1950).

«Панівним моментом концепції К. Орфа, як зазначає А.І. Азарова, є настанова на творчість, що й визначає суть і ефективність системи <...> Настанові на творчість відповідає настанова на колективне музикування під час занять» (Азарова, 2012, с. 68).

Є.В. Куришев і Л.К. Куришева стверджували, що викладачі Музичної академії Зальцбурга захопились ідеєю пропагування концепції К. Орфа в Австрії, тому педагог звернувся до Міністерства культури країни із проханням створити заклад для вивчення методики "Orff-Schulwerk". У 1961 р. було створено Інститут музичного виховання при Вищій школі музики та сценічного мистецтва «Моцартеум», який готував шкільних учителів музики, вихователів дитячих установ і сиротинців, музичних терапевтів для лікарень. Протягом 10 років студенти із 42 країн світу навчалися в Інституті Орфа, де програма навчання охоплювала практику гри на ксилофонах, металофонах, блок-флейтах, ударних інструментах тощо, а також курси ритмопластики, хореографії, диригування, сольфеджіо, інструментознавства та методик викладання гри на дитячих музичних інструментах (Куришев, Куришева, 1994, с. 7).

«Орфівський педагогічний рух» завдяки елементарному музикуванню поширився майже в усіх країнах світу: педагоги різних країн переймають, утілюють ідеї К. Орфа, створюють на основі

власного свої версії "Schulwerk". Зацікавились Орф-педагогікою Прибалтика, Бельгія, Болгарія, Голландія, Данія, Ізраїль, Індія, Індонезія, Норвегія, Південна Корея, Польща, Росія, Румунія, Таїланд, Швейцарія, Австралія, Аргентина, США та багато інших країн. Елементарне музикування було впроваджено в навчальні заклади різних країн (Куришев, Куришева, 1994, с. 8).

Елементарне музикування, запроваджене Карлом Орфом, знайшло багато прихильників у сучасній музичній освіті України. Із 2010 р. перші українські викладачі С.В. Фір, К.В. Завалко, Т.Ю. Черноус почали стажуватися в Орф-інституті в Зальцбурзі. У лютому 2018 р. з їхньої ініціативи була створена офіційна Громадська організація «Орф Шульверк Асоціація України», метою якої є популяризація Орф-підходу у сфері музичної освіти України.

У наш час з'являються нові педагогічні інтерпретації елементарного музикування. Т.Е. Тютюнникова створила програму та методику елементарного музикування, де представлено навчальне, творче та концертне музикування (Тютюнникова, 2003, с. 90). Педагог застосовує методи елементарного музикування, які є аналогічними системі австрійського композитора К. Орфа: спів, мовні ігри, гру на елементарних музичних інструментах, танець, імпрровізований рух, сольмізацію віршів, пантоміму, спонтанну імпрровізовану театралізацію, щоб прищепити дітям початкові навички колективного творчого музикування (Тютюнникова, 2003).

С.І. Матвієнко зауважує, що система Карла Орфа надає дітям можливість брати участь у різноманітних музичних діях, що є необхідним для успішної інтеграції в сучасне суспільство. Заняття музикою, засновані на принципах Орф-педагогіки, дають дітям змогу опанувати елементи музичної мови й активно досліджувати світ навколо себе. У процесі творчої музичної гри діти не тільки вчаться створювати музичний матеріал, але й покращують свої соціальні навички, навчаються будувати взаємини з іншими дітьми (Матвієнко, 2017, с. 215).

Нині в сучасній музично-виховній практиці ЗДО все більше уваги приділяється напряму елементарного музикування – гри на елементарних музичних інструментах, на саморобних також. Згідно з висловлюванням С.І. Матвієнко, викладач, що працює за методикою К. Орфа в сучасному дошкільному закладі, комбінує музичні вправи, спрямовані на розвиток звуковисотного, ладового відчуття та відчуття динаміки в інструментальному виконавстві дитини. Під час гри на елементарних музичних інструментах за методикою К. Орфа діти отримують різні творчі завдання, як-от створення своєї мелодії, продовження запропонованої мелодії, зміна ритму та

тембру мелодії тощо (Матвієнко, 2017, с. 177). До саморобних інструментів, які використовуються в роботі з дітьми, можна віднести такі: шурхунчики, саморобні маракаси, тріскачки, рейнстіки тощо.

Висновки. Отже, елементарне музикування, як вид музичної діяльності, педагогічний підхід і методика, вирізняється доступністю, комплексно використовує слово, музику, рух, гру на елементарному музичному інструменті, театралізацію, розвиває творчі та комунікативні здібності учнів, реалізовує принцип «навчання в дії» (Ж.М. Дебелая, Н.М. Черноіваненко, С.І. Матвієнко, Є.В. Куришев, Л.К. Куришева, В.П. Рева, Т.Е. Тютюнникова й інші).

Елементарне музикування бере початок з педагогічних експериментів та методики “Orff-Schulwerk” Карла Орфа та Гунільд Кетман. Елементарне музикування як методика базується на сприйнятті музики через слух, голос, тіло, рух, елементарний інструмент, взаємодію, які допомагають дітям засвоювати основи музики, танцю, театру. Елементарне музикування становлять:

ритмізація та сольмізація віршів, мовні ігри та вправи, спів, вокальна імпровізація, гра на елементарних музичних інструментах, імпровізований рух, пантоміма, танець, спонтанна театралізація (Л.А. Беренбойм, К.В. Завалко, О.І. Трофимчук, О.О. Гумінська, О.Т. Леонтєва, С.В. Фір, С.І. Матвієнко, Т.Е. Тютюнникова, Т.Ю. Черноус).

Нині елементарне музикування є частиною освітнього процесу закладів дошкільної, початкової, середньої, позашкільної та корекційної освіти. Педагоги активно використовують елементарне музикування для навчання учнів музики, розвитку музично-виконавських, творчих здібностей, як терапевтичний засіб.

Елементарне музикування знайшло багато прихильників у сучасній музичній освіті України: створена громадська організація «Орф Шульверк Асоціація України» (С.В. Фір, К.В. Завалко, Т.Ю. Черноус).

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням ефективності методу елементарного музикування в сучасній педагогічній практиці.

Література:

- Куришев Є.В., Куришева Л.К. (1994). Теорія та практика музично-естетичного виховання за системою К. Орфа, I–II. Київ: ІСДОУ. 72 с.
- Казанков О.О. (2010). Традиційна музика Африки (крім арабської та сомалійської). М.: Інститут Африки РАН. 108 с.
- Медвідь Т.О. (2016). Становлення та розвиток загальної музичної освіти в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 16. С. 140–145.
- Orff C., & Keetman G. (1950). *Orff-Schulwerk. Musik Für Kinder*, 1. London: Schott Co. Ltd. 1950. 152 с.
- Леонтєва О.Т. (1984). Карл Орф: монографія. М.: Музика. 336 с.
- Дебелая Ж.М., Черноіваненко Н.М. (1980). Пошуки шляхів формування духовного світу людини засобами музики. *Музика у школі: збірка статей*. Вип. 6. Київ: Муз. Україна. С. 16–23.
- Беренбойм Л.А. (1979). Елементарне музичне виховання за системою Карла Орфа. М.: Сов. композитор. 334 с.
- Азарова А.І. (2012). «Шульверк» Карла Орфа як система розвитку музичного слуху дитини. *Студії мистецтвознавчі*. Вип. 3. С. 66–72.
- Тютюнникова Т.Е. (2003). Бачити музику та танцювати вірші... Творче музикування, імпровізація та закони буття. М.: Едиториал УРСС. 264 с.
- Тютюнникова Т.Е. (2000). Уроки музики. Система навчання К. Орфа. М.: АСТ Астрель. 96 с.
- Матвієнко С.І. (2017). Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навчальний посібник. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя. 298 с.
- Гудкін Д. (2013). Співай, грай, танцюй! Введення в Орф-педагогіку. М.: Видавництво «Класика-XXI». 256 с.
- Завалко К.В. (2010). Теоретичні аспекти впровадження методики елементарного музикування Карла Орфа в сучасну педагогічну практику. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти. Випуск 10. С. 178–184.
- Куцан О.Г. (2013). Роль музикування у формуванні музичного сприймання молодших школярів. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка. Збірник наукових праць*. № 19. С. 49–52.
- Рева В.П. (2017). Системи музичного виховання. Могильов. 72 с.
- Ростовський О.Я. (2011). Педагогічна концепція і методична система музичного виховання Карла Орфа. *Теорія і методика музичної освіти* Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. С. 98–104.
- Черкасов В.Ф. (2014). Теорія і методика музичної освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 472 с.
- Трофимчук О.І. (1993). Школа колективного музикування. Рівне: РДК. 37 с.
- Технологія колективного музикування. (2019). Укл. О.О. Гумінська. Рівне: РДГУ-РОППО. 60 с.

References:

- Kuryshv E.V., Kuryshva L.K. (1994). *Teoriya ta praktika muzichno-estetychnogo vykhovannya za systemoyu K. Orfa [Theory and practice of musical and aesthetic education according to K. Orff's system]*, I–II. Kyiv: ISDOU. 71 p. [in Ukrainian].

- Kazankov O.O. (2010). Tradytsiina muzyka Afryky (krim arabskoi ta somaliiskoi) [Traditional music of Africa (except Arabic and Somali)]. M.: Institut Afriki RAN. 108 p.
- Medvid T.O. (2016). Stanovlennya ta rozvytok zagalnoyi muzichnoyi osvity v Ukraini (druga polovyna XX – pochatok XXI stolittya) [Formation and development of general music education in Ukraine (second half of the 20'th – beginning of the 21'st century)]. *Aktualni pitannya humanitarnykh nauk*. Vyp. 16. p. 140–145. [in Ukrainian].
- Orff S., & Keetman G. (1950). Orff-Schulwerk. Musik Fur Kinder [Orff-Sschulwerk. Music For Children], 1. London: Schott Co. Ltd. 1950. 152 p.
- Leontyeva O. T. (1984). Karl Orf: monografiya [Carl Orff: monograph]. M.: Muzika. 336 p.
- Debelaya Zh.M., Chornoivanenko N.M. (1980). Poshuki shlyakhiv formuvannya dukhovnogo svitu lyudini zasobamy muzyky [The search for ways of shaping the spiritual world of a person by means of music]. *Muzyka v shkoli: zbirka statey*. Vyp. 6. Kyiv: Muz. Ukraina. p. 16–23. [in Ukrainian].
- Berenboym L.A. (1979). Elementarnoye muzikalnoye vospitaniye po sisteme Karla Orfa [Elementary musical education according to the Karl Orff system]. M.: Sov. kompozitor. 334 p.
- Azarova A.I. (2012). “Shulverk” Karla Orfa yak sistema rozvytku muzhchnoho slukhu dytyny [Karl Orff’s “Shulwerk” as a system for developing a child’s musical hearing]. *Studiya mystetstvoznavchi*. Vyp. 3. p. 66–72. [in Ukrainian].
- Tyutyunnikova T.E. (2003). Bachyty muzyky ta tantsiuvaty virshi ... Tvorche muzykuvannya, improvizatsiia ta zakony buttia [Seeing music and dancing poetry ... Creative music making, improvisation and the laws of life]. M.: Editorial URSS. 264 p.
- Tyutyunnikova T.E. (2000). Uroki muzyky. Sistema obucheniya K. Orfa [Music lessons. K. Orff’s training system]. M.: AST Astrel. 96 p.
- Matviienko S.I. (2017). Teoriya ta metodyka muzhchnoho vykhovannya ditel doshkilnogo viku: navch. Posib [Theory and methods of musical education of preschool children: a study guide]. Nizhyn: Vid-vo NDU im. M. Hoholya. 298 p. [in Ukrainian].
- Gudkin D. (2013). Spivai, hrai, tantsiui! Vvedennia v Orf-pedahohiku [Sing, play, dance! Introduction to Orff Pedagogy]. M.: izdatelstvo “Klassika-XXI”. 256 p.
- Zavalko K.V. (2010). Teoretychni aspekty vprovadzhennya metodyky elementarnogo muzykuvannya Karla Orfa v suchasnu pedahohichnu praktyku [Theoretical aspects of introducing the method of elementary music making by Karl Orff into modern pedagogical practice]. *Naukovyy chasopys NPU imeni M.P. Dragomanova*. Seriya 14: Teoriya i metodyka mystetskoï osvity. Vypusk 10, p. 178–184. [in Ukrainian].
- Kutsan O.H. (2013). Rol muzykuvannya u formuvanni muzychnoho spryannya molodshykh shkolyariv [The role of music making in the formation of musical perception of younger schoolchildren]. *Pedahohichna osvita: Teoriya i praktyka. Psykholohiya. Pedahohika. Zbirnyk naukovykh prats*. № 19. p. 49–52. [in Ukrainian].
- Reva V.P. (2017). Systemy muzychnoho vykhovannya [Systems of musical education]. Mohylev. 72 p. [in Ukrainian].
- Rostovskyy O. Ya. (2011). Pedahohichna kontseptsiya i metodychna systema muzychnoho vykhovannya Karla Orfa [Pedagogical concept and methodical system of musical education of Karl Orff]. *Teoriya i metodyka muzychnoyi osvity*. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan. p. 98–104. [in Ukrainian].
- Cherkasov V. F. (2014). Teoriya i metodyka muzychnoyi osvity [Theory and methodology of music education]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan. 472 p. [in Ukrainian].
- Trofymchuk O.I. (1993). Shkola kolektyvoho muzykuvannya [School of collective music making]. Rivne. 37 p. [in Ukrainian].
- Tekhnolohiia kolektyvoho muzykuvannya [Technology of collective music making]. (2019). Ukl. O. O. Huminska. Rivne: RDHU-ROIPPO. 60 p.